

Savi zRvis saerTaSoriso universiteti
kompiuterul i teqno logiebisa da sainJinro saqmis
fakul teti

j umhur aqsu

amZravebis terminal uri marTvis axal i adapturi meTodis
SemuSaveba

sadoqtoro disertaciis avtoreferati

inJineriis mecnierebaTa
(avtomatizacia da marTvis sistemebi)

Tbilisi, 2010

xel mZRvanel i:

prof. doqt. al eqsandre mi l nikovi .....

eqsperti:

prof. doqt. irakl i rodonai a .....

oponentebi:

prof. doqt. davi T Tavxel iZe .....

prof. doqt. l aSa efremiZe .....

სამუშაოს ზოგადი დავის ანგარიში

სამუშაოს ტემის აქტუალობა.

ამჟამინდელი სისტემების ტანამდობის უნივერსალური როლის განმარტვითა და პროგნოზირებით, ამიტომ მათი დინამიური პროცესების მართვის ეფექტური მეთოდების შემუშავება უმთავრესი პირობაა აქტუალური სამუშაოს მიმართულებით.

ამჟამინდელი მართვის სისტემების შემუშავებას უმთავრესი პირობაა უნივერსალური, სამუშაოს და ინჟინრული ტვალის სარისკო, საკითხის უმთავრესი ამჟამინდელი ბუნების, სიჭარბის და აცდინების მართვა. ეს უკანასკნელი მიეკუთვნება საკმაოდ რთული ამოცანების კლასს. მისი გადაწყვეტის არსებითი მეთოდი ხასიათდება დიდი მოცულობითა და სირთულით, რაც იწვევს რთული პროგრამის და ტექნიკური უზრუნველყოფის გამოყენების აუცილებლობას, რაც თავის მხრივ, აწვევს ტექნოლოგიური პროცესების მთლიანობას.

მოცემული ამოცანების გადაწყვეტისას გამოყენებული მეთოდების უმრავლესობა უმთავრესი პროგრამის მართვის ოპტიმალური მეთოდების (განრთული მეთოდი უკუკავშირის გარეშე). ასევე გამოყენებულია მაქსიმუმის პრინციპი, დინამიური პროგრამების მეთოდი, მთვლების მეთოდი და სხვა. როგორც არინისა, უმთავრესი ამოცანის მიმართ პროგრამის, ანუ იტხვის მართვის კანონის $u(t)$ უნდა გამოტვირთვას და არ იქონიებდეს მოზრების პროცესს მისი კორექტირების სასაუბროს. ამავდროულად პრაქტიკა იტხვის ავტომატური რეგულირების სისტემების (არს) აგებას, რომლებიც უკუკავშირის პრინციპს იყენებს, რაც მოზრების პროცესს მოზრების ტრაექტორიის კორექტირების სასაუბროს იქონიებს.

garda amisa, radgan umetes SemTxvevaSi teqnoLOGIURI procesebi iTxoven moZraobis sabol oo stadiaze zusti pozicionirebis uzrunvel yofas, amitom gansakuTrebul aqtual obas iZens swored maTi sabol oo mdgomareobebis (terminal uri mdgomareobebis) marTva. amis warmatebiT gadawyveta teqnoLOGIURI procesebis gaumj obesebis saSual ebas iZi eva. naTqvamidან gamomdinareobs, rom moZravi obieqtebis terminal ari (sabol oo) mdgomareobebis marTvis amocanebi warmoadgenen aqtual ur samecniero da sainJinro sakiTxs da pasuxobs teqnoLOGIEBIS ganviTarebis Tanamedrove moTxovnebs.

samuSaos mi znebi. samuSaos aqtual urobidan gamomdinare sadisertacio kvI evis miznebidan iyo gansazRvrul i rogorc:

- 1- amZravTa sistemebis terminal uri mdgomareobis marTvis axal i al goriTmebis SemuSaveba;
- 2- amZravTa sistemebis terminal uri marTvis kanonis sinTezis SemuSaveba special uri maTematikuri model is safuZvel ze;
- 3- miRebul i marTvis kanonis Semowmeba sasimul acio matematikuri uzrunvel yofis paketebis meSveobiT;
- 4- SemoTavezebul i meTodebis koreqtul obis da efeqturobis verifikacia.

kvI evis obieqti: amZravis sistemebi.

mecnierul i si axl e mdgomareobs SemdegSi:

1. amZravebis sistemebis marTisaTvis SemuSavebul ia axal i da organul uri terminal uri marTvis meTodi;
2. aRniSnul i meTodi iqna pirvel ad dasabuTebl i kl asikuri variaciul i meTodebis meSveobiT;

3. zemoTaRniSnul is safuZvel ze miRebul i iqna amZravebis sistemebis marTvis martivi da saimedo al goriTmebi, roml is safuZvel ze terminal uri marTvis sxvadasxva amocanebi iqna amoxsnil i (sxvadasxva sasazRvro pirobebisaTvis);
4. dinamikuri model irebis meTodis safuZvel ze pirvel ad iqna miRebul i amZravis pirdapiri marTvis kanoni;
5. miRebul ma Sedegebma saSuel ebas izl eva miRebul i marTvis kanonis gamoyenebisa amZravebis sistemebis marTvis sxvadasxva amocanebSi.

kvl evi s meTodi ka.

warmodgenil naSromSi gamoyenebul ia Semdegi meTodebi:

terminal uri marTvis Teoriis meTodebi, marTvis variaciul i meTodebi, Cveul ebrivi diferencial uri gantol ebebis meTodebi, maTematikuri model irebis meTodebi, Matlab Simulink-ze da MatCad-ze programirebis da model irebis meTodebi.

naSromis praqtikul i mniSvneloba

mdgomareobs imaSi, rom damuSavebul i al goriTmebi SeiZl eba warmatebit gamoyenebul iyos amZravebis marTvis teqnur sistemebSi, iseTi rogoric aris: sameicino, el eqtrikul i, samxedro da sxva daniSnul ebis sistemebi, rasac SeuZl ia sagrZnobl ad gaumj obesos teqno logiuri procesebis xarixi mTI ianobaSi.

gamoqveynebul i Sromebi.

samuSaos Temaze gamoqveynebul ia 4 naSromi.

naSromis struqtura da mocul oba

samuSao moicavs 113 nabeWd gverds, Seicavs 4 TavS, I iteraturis CamonaTval s, danarTebS da 43 naxazs.

naSromis Si naarsi

pi rvel TavSi

gadmoce mul ia sakiTxis mdgomareobis anal izi. ganxil ul ia sasofl o-sameurneo samuSaoebSi robot-manipul atorebis gamoyenebis probl emebi. gaanal izebul ia agreTve robot-manipul atorebis samuSao organoebis sivrciT moZraobebis marTvis probl emebi, ganxil ul ia terminal uri marTvis amocanebi. formul irebul ia kvl evis miznebi da amocanebi.

meore TavSi

eZRvneba moZravi meqanikuri obieqtobis sabol oo mdgomareobis marTvis amocanebis gadawyvetis Teoriul meTodebs.

SemuSavebul i midgomis ZiriTadi idea efuZneba im Tval saCino faqts, rom moZraobisas moZrav obieqtze moqmedebs ori saxis Zal a: mmarTvel i da arammarTvel i. mmarTvel i Zal ebis cvl il eba agreTve arammarTvel Zal ebsac cvl is. moZrav obieqtze moqmedi yvel a Zal a (arammarTvel i + mmarTvel i) obieqtis ~~q~~ aCqarebas iwvevs. cxadia, rom is advil ad eqvemdebareba pirdapir gazomvas, amitom unda daisvas mmarTvel i funqciis ~~q(t)~~ aCqarebis saxiT sinTezis amocana, rasac miyvevarT Semdegi variaciul i amocanis amoxsnamde: mocemul ia ori wertil i $(\gamma_0; \delta_0)$ da $(\gamma_f; \delta_f)$ organzomil ebian fazur sivrcesi, saWiroa ganisazRvros fazuri sivrcis iseTi mrudis gantol eba, romelic aerTianebs maT da minimums aniWebs Semdeg funqcional s

$$J_F = \frac{1}{T} \int_0^T f^2(t, \gamma, \delta, \alpha(t)) dt. \quad (A)$$

(A) ფუნქციონალი მეორე რიგის ვარმოებულები სემცვლი ტიპის ფუნქციონალებს განეკუთვნება, ამიტომ მისი შესაბამისი ეილერის განტოლება შეიძლება დაიწეროს შემდეგი სახით:

$$\frac{d^2 \varphi}{dt^2} = 0. \quad (10)$$

(10)-ის ამონახსნი მესამე რიგის პოლინომია

$$\varphi = C_0 + C_1 t + C_2 \frac{t^2}{2} + C_3 \frac{t^3}{6}. \quad (11)$$

სასაზრვო პირობები თლია

$$t=0; \varphi = \varphi_0; \dot{\varphi} = \dot{\varphi}_0, \quad (12)$$

$$t=T; \varphi = \varphi_f; \dot{\varphi} = \dot{\varphi}_f. \quad (13)$$

ეს ოთხი პირობა საკმარისია იმისთვის, რომ განსაზრვოს ოთხი მუდმივა $C_i (i=0,1,2,3)$, რაც სრულად განსაზრვავს ოპტიმალურ ტრაექტორიას.

მოთხოვნილი მიდგომა საკმაოდ ზოგადი ხასიათის ატარებს, რაც სასაუბროებს იქილვა გადაწყვეტილი იყოს ტერმინალი რიგის რიგის პრაქტიკული ამონახსნი. კერძოდ, იგილს ხმება გაყანების, დაყვანისა და დაახლოების ამონახსნი.

ადგილის ეკონომიის მიზნით მოგვყავს მხოლოდ დაახლოების ამონახსნი დაკავშირებული სედეგებთან, რადგან სწორედ ისინი იყო გამოყენებული რობოტ-მანიპულატორის ბრუნვის რიგის პრაქტიკული ალგორითმის შემსუბუქებისთვის. არვინსოტ, რომ სადისერტაციონალური სასაუბროებისა და დაყვანის ამონახსნი სრული ამონახსნები.

დაახლოების ამონახსნი გამოიყენება ოთხივე სასაზრვო პირობა (12) და (13), რომლებიც სასაუბროებს იქილვა პირდაპირ გამოითვალოს $C_i (i=0,1,2,3)$ კოეფიციენტები მართლველ ფუნქციასი.

$$C_0 = \varphi_0; \quad C_1 = \dot{\varphi}_0; \quad C_2 = \frac{6}{T^2}(\varphi_f - \varphi_0) - \frac{2}{T}(\dot{\varphi}_f + 2\dot{\varphi}_0);$$

$$C_3 = \frac{12}{T^3}(\varphi_0 - \varphi_f) + \frac{6}{T^2}(\dot{\varphi}_f + \dot{\varphi}_0). \quad (14)$$

რაც სასაუბროებს იქილვა მივიროტ რიგის სინთეზის რიგის ფუნქცია

$$\gamma(t) = \left(\frac{6}{\gamma^2} (\gamma_f - \gamma_0) - \frac{2}{\gamma} (2\beta_f + \beta_0) \right) + \left(\frac{12}{\gamma^3} (\gamma_0 - \gamma_f) - \frac{6}{\gamma^2} (\beta_f + \beta_0) \right) t \quad (15)$$

magram es aris ganrtul i (programul i) marTvis kanoni, anu marTvis kanoni uku kavSiris gareSe. aCqarebis pirdapiri gazomvis Sesazl ebl obis gamoyenebiT marTvis obieqti SeiZl eba gadavaqciOT marTvis kanonad uku kavSiriT. am mizniT sakmarisia sawyisi fazuri mdgomareoba mimdinared CaiTval os, anu davTqvaT $\gamma = \gamma_0$, $\beta = \beta_0$. amasTan igul isxmeba, rom marTvis obieqti iseTnairad misdevs sabol oo wertil s γ_f , rom daval ebis Sesrul ebis dro $T - t = \Delta T$ mudmiv sidded CaiTval os. maSin vRebul obT mmarTvel funqcias uku kavSiriT marTvisTvis

$$\beta(t) = \frac{6\gamma_f}{(\Delta T)^2} - \frac{6\gamma}{(\Delta T)^2} - \frac{4\beta}{(\Delta T)} - \frac{2\beta_f}{(\Delta T)}, \quad (16)$$

proceSi mocemul mdgomareobaSi gayvanis zogadi amonaxsnis iZul ebiTi da gardamal i mdgenel ebia

$$\gamma_{gr} = \frac{\Delta T^2}{6} \left[K_0 - \frac{2}{3} \Delta T K_1 + \frac{5}{9} \Delta T^2 K_2 - \frac{4}{9} \Delta T^3 K_3 + \left(K_1 - \frac{4}{3} \Delta T K_2 + \frac{5}{3} \Delta T^2 K_3 \right) t + \right. \\ \left. + (K_2 - 2\Delta T K_3) t^2 + K_3 t^3 \right]. \quad \gamma_{gr} = e^{-\frac{2t}{\Delta T}} \left(A \cos \frac{\sqrt{2}}{\Delta T} t + B \sin \frac{\sqrt{2}}{\Delta T} t \right), \quad (17)$$

sadac

$$A = \gamma_{10} - \frac{1}{6} \Delta T^2 K_0 + \frac{1}{9} \Delta T^3 K_1 - \frac{5}{54} \Delta T^4 K_2 + \frac{4}{54} \Delta T^5 K_3; \\ B = \sqrt{2} \gamma_{10} + \frac{\sqrt{2}}{2} \beta_{10} \Delta T - \frac{\sqrt{2}}{6} \Delta T^2 K_0 + \frac{\sqrt{2}}{36} \Delta T^3 K_1 + \frac{5\sqrt{2}}{270} \Delta T^4 K_2 - \frac{7\sqrt{2}}{108} \Delta T^5 K_3.$$

xazi gausvaT, rom moyvanil gamosaxul ebebSi sawyisi mniSvnel obebi γ_{10} , β_{10} ar udris (12)-Si moyvanil sawyis mniSvnel obebs, ris gamoc Cndeba gardamaval i procesi (17), romelic drois ganmavl obaSi qreba (amasTan drois mudmiva udris $\frac{\Delta T}{2}$), anu obieqti

gamodis izul ebit traektoriaze (27), rasac mivvevarT daaxl oebis amocanis srul amoxsnamde.

xSirad terminal uri marTvis praqtikul i amocanebis gadasawyvetad daaxl oebis amocanis oTxi sasazRvro piroba (12) arasakmarisia. magal iTad, damuxruWebisas ar kmara sabol oo siCqaris nul Tan gatol eba. srul i gaCerebisTvis aucil ebel ia agreTve sabol oo aCqarebis nul Tan gatol eba. maSasadame, Cndeba aCqarebasTan dakavSirebul i damatebiTi sasazRvro piroba (mexuTe)

$$t=0; \gamma = \gamma_0; \varphi = \varphi_0, \quad t=T; \gamma = \gamma_f; \varphi = \varphi_f; \dot{\varphi} = \dot{\varphi}_f. \quad (18)$$

ar mogvyavs martivi, Tumca sakmaod grZel i gardaqmnebi da pirdapir warmovadgenT mmarTvel i funqciisTvis sabol oo gamosaxul ebas

$$\ddot{\varphi}(t) = \frac{12}{(T-t)^2}(\gamma_f - \gamma) - \frac{6}{(T-t)}(\dot{\varphi}_f + \dot{\varphi}). \quad (19)$$

aCqarebis sabol oo mniSvnel obas vgul isxmobT $\dot{\varphi}_f = 0$ saxiT, rac bunebrivia damuxruWebis (gaCerebis) amocanisTvis.

Semdeg moyvanil ia robot-manipul atorebis sivrciTi moZraobis marTvis praqtikul i al gorITmebi da am procesebis model irebis Sedegebi.

ganzogadebul i sivrciTi brunvebis spinorul i warmodgenis safuZvel ze SemuSavebul i sivrciTi brunvebis kinematikis spinorul ma model ma (Tavi II) da meqanikuri obieqtების moZraobis sabol oo mdgomareobis marTvis Teoriis meTodebma (Tavi III) saSual eba mogvces, Segveqmna robot-manipul atorebis sivrciTi brunvebis sabol oo mdgomareobis marTvis martivi meTodebi.

II Tavis Teoriam saSual eba mogvca sivrciTi moZraobis marTvis arsebiTad samganzomil ebiani amocana dagveyvana erTganzomil ebianze, radgan mbrunavi veqtoris koordinatebi ganisazRvra brunvis erTi, brunvis sibrtyeSi mdebare kuTxis funqciis saxiT. cxadia, rom msgavsi saxis moZraobis Sesabamisi traektoriebi sami bunebrivi monakveTisgan

Sedgeba: gaqanebis, Tanabari brunvisa da damuxruWebis, romel Ta samarTavad gamoyenebul i iyo III Tavis Sedegebi.

mesame Tavi

marTvis amocana formul irebul i iyo Semdegnairad. saWi roa brunvis meSveobiT gadaviyvanOT $X(X^1, X^2, X^3)$ koordinatebis mqone marTvis meqanikuri obieqti (mo) (magal iTad, CamWeri an sferul i rgol i) samganzomil ebiani sivrcis $X(X^1, X^2, X^3)$ koordinatebis mqone wertil Si.

sawyis etapze brunvis procesi model irebul iyo MatCAD-is saSua- l ebebiT. sawyisi da sabol oo veqtorebis saxiT aRebul i iyo $x(10,-45,30)$ da $y(1,20,51.225)$. cxadia, rom maT Soris kuTxე tolia

$$\gamma_r = \arccos\left(\frac{(x, y)}{\sqrt{x^2 + y^2}}\right) = 77.65^\circ, \text{ romel ic daiyo sam tol nawil ad } \gamma_r/3 = 25.880;$$

$$2\gamma_r/3 = 51.770 \text{ da } \gamma_r = 77.650, \text{ anu, am SemTxvevaSi } \alpha_1 = \frac{1}{3} \quad \alpha_2 = \frac{2}{3}. \text{ SemdgomSi}$$

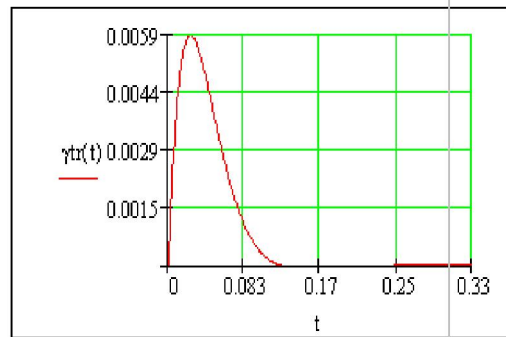
gamoviyeNOT radianebSi gamosaxul i kuTxეbis mniSvel obebi, amitom $\gamma_r/3 = 0.452; 2\gamma_r/3 = 0.904 \text{ da } \gamma_r = 1.355.$, miviRoT, rom kuTxური siCqare tolia $\omega = 1$ da brunvis droc agreTve $T = 1$ wm. davuSvaT agreTve isic, rom

$$\text{samive etapis xangrZI ivoba erTnairia, anu rom } T_1 = \frac{T}{3} = 0.333 \text{ wm.}$$

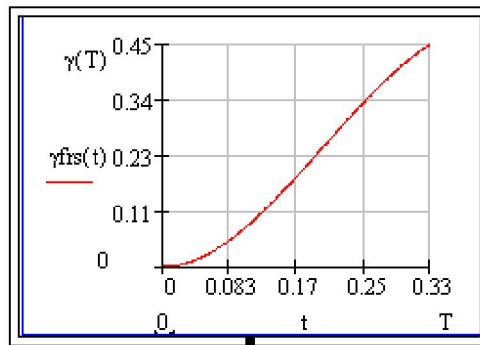
radgan amJamad vixil avT brunvis sawyis etaps, sasazRvro pirobebs Semdegi saxე eqneba

$$t=0; \gamma_0 = 0; \dot{\gamma}_0 = 0, t=T_1; \gamma_r = 0.452; \dot{\gamma}_r = \omega_r = 1.$$

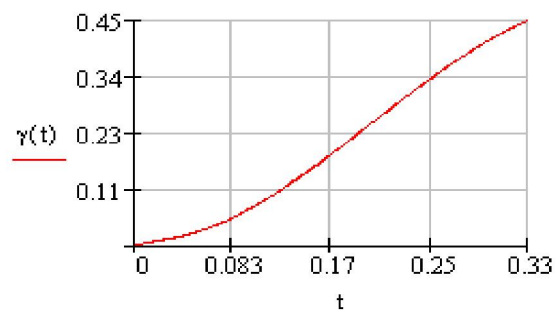
zemoT moyvani l i Sedegebis gamoyenebiT miviRebT sur.2-ze moyvani l brunvis sawyisi etapis marTvis dinamikur maxasiaTebi ebs.

a)

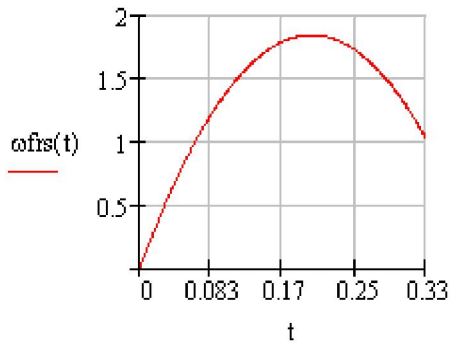
b)

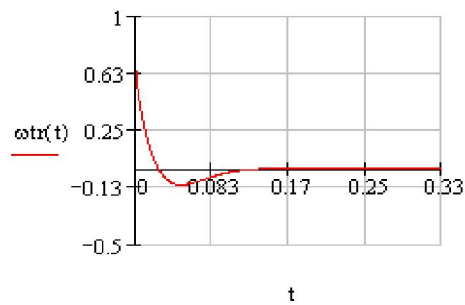
g)

sur.2. moZraobis sawyisi ubani: brunvis kuTxis sididis droze
damoki debul eba:

- a) iZul ebiTi mdgenel i; b) gardamaval i mdgenel i; g) fazuri
traeqtoria.

a)

b)

sur.3. moZraobis sawyisi ubani: kuTxuri siCqaris droze damokidebul eba:

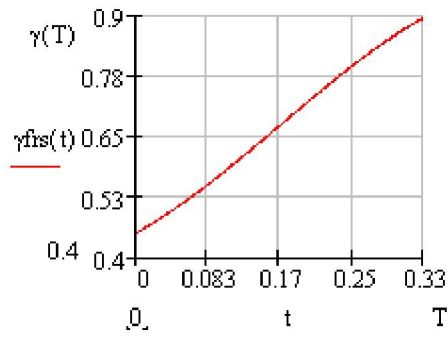
a) iZul ebiTi mdgenel i; b) gardamaval i mdgenel i;

sur. 2b aCvenebs gardamaval i procesis arsebobas, Tumca is ori rigiT sustia iZul ebiT Semadgenel ze (sur. 2a) da sakmarisad swrafad miil eva. aseve swrafad miil eva kuTxuri siCqaris gardamaval i Semadgenel ic (sur. 3b), Tumca misi rigi SedarebiTia iZul ebiTi Semadgenel is rigTan (sur. 3a). fazur traeqtoriasTan arsebul i susti CaRunvebi (sur. 2g) aris gardamaval i procesis Sedegi.

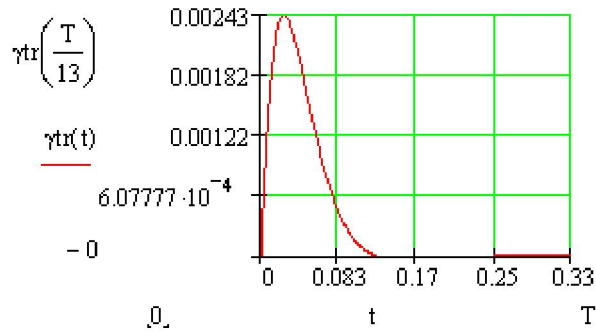
Tanabari brunvis ubanze marTva ar icvl eba, anu gamoiyeneba yvel a is gantol eba da damokidebul eba, roml ebic gamoiyeneboda sawyis ubanze. icvl eba mxol od sasazRvro pirobebi

$$\begin{aligned}
 t=0; \gamma_0 = 0.452; \beta_0 = 1, \\
 t=T1; \gamma_r = 0.904; \beta_r = \omega_r = 1.
 \end{aligned}
 \tag{31}$$

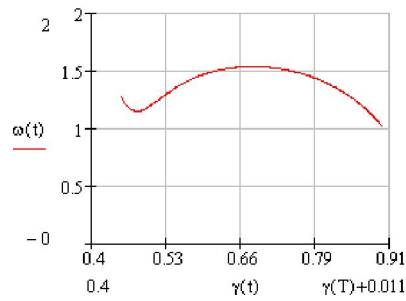
sur. 4-ze naCvenebia marTvis procesis dinamikuri maxasiaTebi ebi Tanabari brunvis ubanze:

a)

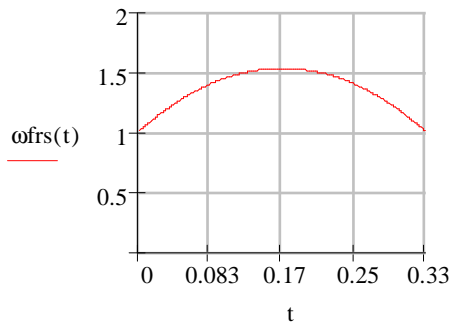
b)

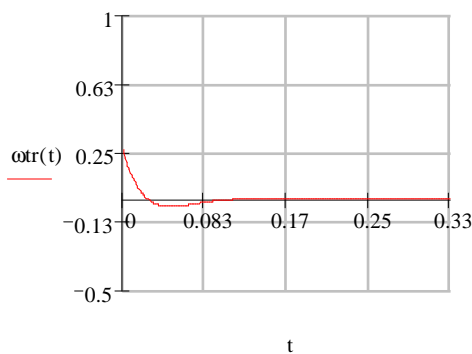
g)

sur. 4. Tanabari brunvis ubani: brunvis kuTxis damoki debul eba droze:

- a) iZul ebiTi Semadgenel i;
- b) gardamaval i Semadgenel i;
- g) fazuri traeqtoria.

a)

b)

sur. 5. Tanabari brunvis ubani: kuTxuri siCqaris damokidebul eba droze:

a) iZul ebiTi Semadgenel i; b) gardamaval i Semadgenel i;

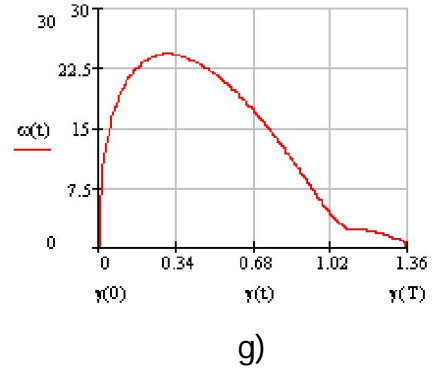
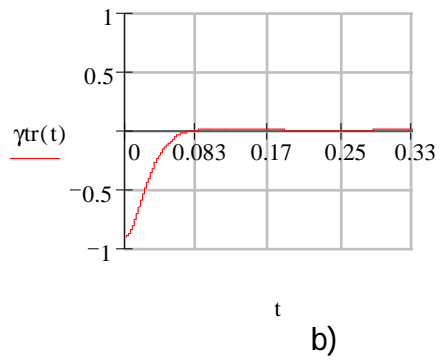
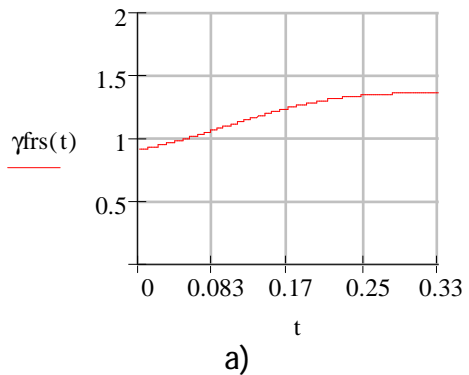
kidev erTxel kargad Cans, rom marTva kargad amuSavebs mo-is sasazRvro pirobebs marTvis periodis bol oSi $T=0.33$ wm. namdvil ad gaaCnia mocemul i kuTxuri koordinati $\gamma_r=0.904$ da siCqare $\beta_r=1$. adgil i aqvs gardamaval process, Tumca gardamaval i Semadgenel i kuTxuri koordinatis funqciisTvis umniSvnel oa (sur. 3g) maSin, rodesac misi siCqaris funqcia (sur. 5b) Sedarebadia iZul ebiTTan (sur. 5a).

srul i gaCerebiT dasrul ebul i damuxruWebis procesi iTxovs xuTi pirobis mqone amocanis gamoyenebas, radgan cxadia, rom brunvis

bol oSi aCqareba nul is tol i unda iyos. naTqvamis gaTval iswinebiT, sasazRvro pirobebi Semdeg saxes iRebs

$$t=0; \gamma = 0.904; \beta = 1,$$

$$t=T; \gamma = 1.355; \beta = 0; \alpha = 0.$$

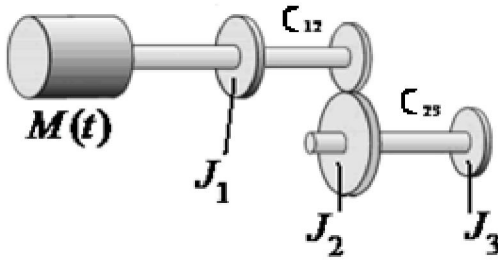

sur. 6. damuxruWebis ubani (gardamaval i procesis arseboba):
 brunvis kuTxis sididis damokidebul eba droze: a) iZul ebiTi mdgenel i;
 b) gardamaval i mdgenel i; g) fazuri traeqtoria.

meoTxe TavSi kontrol is procesebis model ireba

model i

am TavSi ganxl ul ia ganvixil avT sami mbrunavi obieqtis mqone sistemas. am model is ZiriTadi sqema naCvenebia naxazi 3.1-ze.

naxazi 3.1 amZravi sistemis gamosaxul eba

am sistemis maTematikuri model is Sesaqmnel ad saWroa gamovsaxoT misi dinamika Sesabamisi diferencial uri gantol ebebTa sistemis meSveobiT. kargad nacnobi kl asikuri meTodebis gamoyenebiT aRniSnul is dawera rTul i ar aris.

$$\begin{aligned}
 J_1 \ddot{\gamma}_1 + c_{12} \gamma_1 - c_{12} \gamma_2 &= M(t) \\
 J_2 \ddot{\gamma}_2 - c_{12} \gamma_1 + c_{12} \gamma_2 + c_{23} \gamma_2 - c_{23} \gamma_3 &= 0 \\
 J_3 \ddot{\gamma}_3 + c_{23} \gamma_3 - c_{23} \gamma_2 &= 0
 \end{aligned}
 \tag{0.1}$$

sadac

$M(t)$ – Zravis mier generirebul i gare grexviTi momenti ;

J_1 – mqnevara Tvl is, l il vis da pirvel i gadacemaTa kol ofis inerciis momenti;

J_2 – sxva gadacemaTa kol ofebis seqciebis inerciis momenti

J_3 – saburavis inerciis momenti;

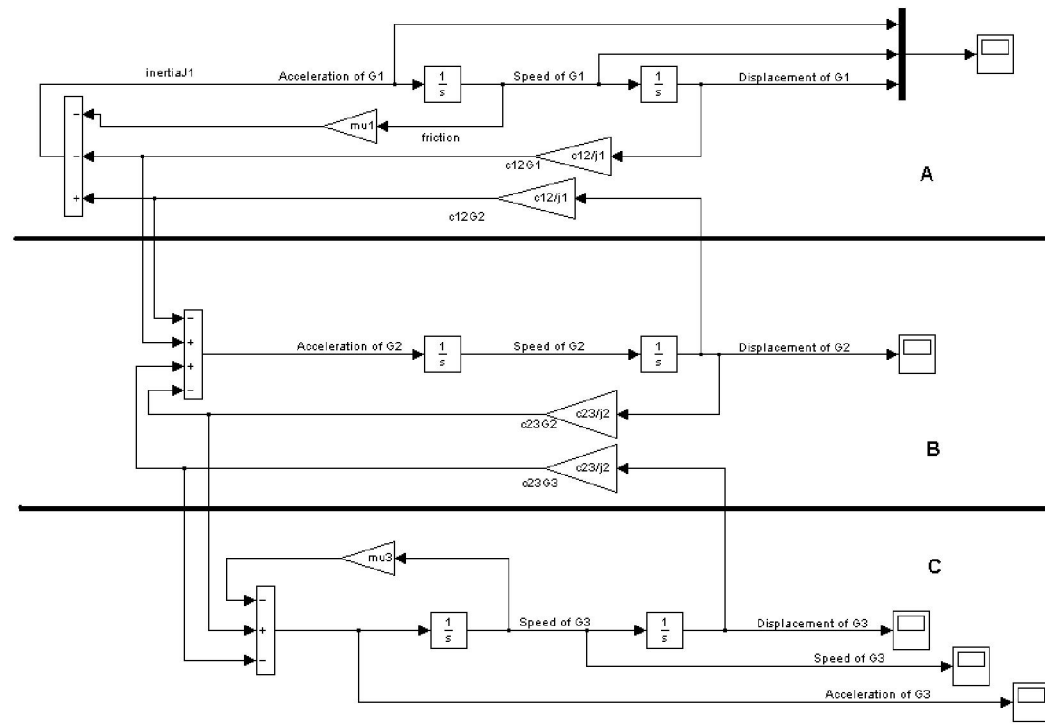
c_{12} – Zravasa da pirvel gadacemis kol ofs Soris nawil is grexviTi daWimul obis koeficienti;

c_{23} – sxva gadacemis kol ofebsa da saburavs Soris nawil is grexviTi daWimul obis koeficienti.

ganxil ul i sistema ar moicavs winaaRmdegobis Zal ebs (Cven ganvixil avT sistemis model s xaxunis Zal is gareSe). cxadia, rom gare impul sis funqcia $M(t)$ uzrunvel yofs sistemis kontrol s. Sesabamisad, Cveni pirvel i amocanaa ganvsazRvroT $M(t)$ -s funqcia, romelic akmayofil ebs aucil ebel winaswar gansazRvrul moTxovnebs. azri imaSi

mdgomareobs, rom gaCerebis SemTxvevaSi sakmarisi araa miviCniot, rom terminal uri siCqare nul is tol ia: sabol oo gaCerebisTvis aucil ebel ia, rom terminal uri aCqarebac iyos nul is tol i.

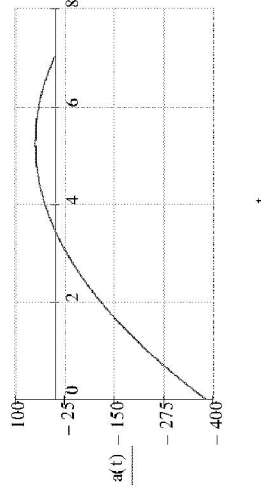
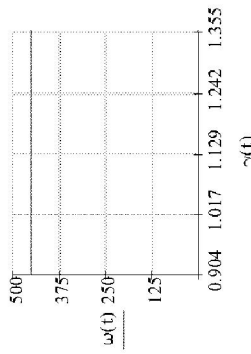
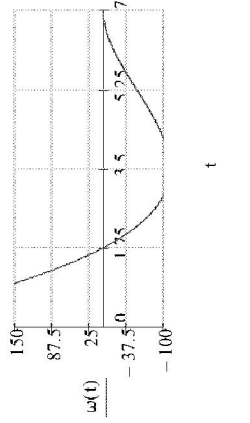
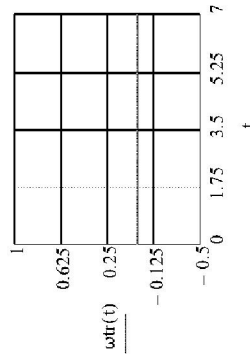
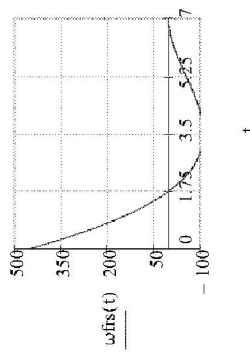
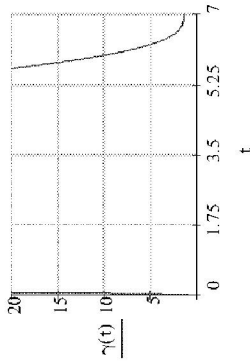
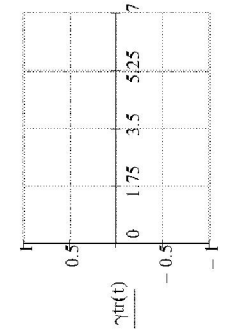
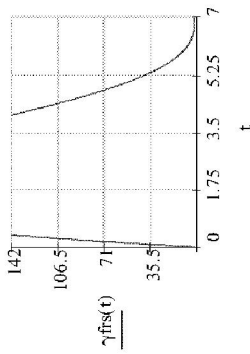

surati 4.1.

A - model is pirvel i gantol ebis simulacia, B - model is meore gantol ebis simulacia, C - model is mesame gantol ebis simulacia

model ireba Mathcad-Si

$$\begin{aligned}
 \gamma_{10} &:= 0.904 \cdot \omega_{10} := 450 & \gamma f &:= 1.355 & \omega f &:= 0 & \text{d}\omega f &:= 0 & T_{\text{rot}} &:= 7 & \text{d}t_{\text{rot}} &:= \frac{T}{16} \\
 S0 &:= 12 \cdot \frac{(\gamma f - \gamma_0)}{T^2} & S0_{\text{rot}} &:= S0 - 6 \cdot \frac{(\omega f + \omega_0)}{T} & S0_{\text{rot}} &:= S0 + \text{d}\omega f \\
 S1 &:= 48 \cdot \frac{(\gamma_0 - \gamma f)}{T^3} & S1_{\text{rot}} &:= S1 + 18 \cdot \frac{(\omega f + \omega_0)}{T^2} & S1_{\text{rot}} &:= S1 - 6 \cdot \frac{\text{d}\omega f}{T} \\
 S2 &:= 36 \cdot \frac{(\gamma f - \gamma_0)}{T^4} & S2_{\text{rot}} &:= S2 - 12 \cdot \frac{(\omega f + \omega_0)}{T^3} & S2_{\text{rot}} &:= S2 + 6 \cdot \frac{\text{d}\omega f}{T^2} \\
 k_1 &:= \left(12 \cdot \frac{\gamma_0}{\text{d}t^2} \right) + \left(6 \cdot \frac{\omega_0}{\text{d}t} \right) + S0 & k_2 &:= \left(12 \cdot \frac{\omega_0}{\text{d}t^2} \right) + \left(6 \cdot \frac{S0}{\text{d}t} \right) + S1 & k_3 &:= \left(6 \cdot \frac{S1}{\text{d}t^2} \right) + \left(3 \cdot \frac{S1}{\text{d}t} \right) + S2 & k_4 &:= \left(2 \cdot \frac{S1}{\text{d}t^2} \right) + \left(2 \cdot \frac{S2}{\text{d}t} \right) & k_5 &:= \left(\frac{S2}{\text{d}t^2} \right) \\
 & & k\gamma &:= \frac{12}{\text{d}t^2} & k\omega &:= \frac{6}{\text{d}t} \\
 a_4 &:= \frac{k_5}{k\gamma} & a_3 &:= \frac{(k_4 - 4 \cdot k\omega \cdot a_4)}{k\gamma} & a_2 &:= \frac{(k_3 - 3 \cdot k\omega \cdot a_3 - 12 \cdot a_4)}{k\gamma} & a_1 &:= \frac{(k_2 - 2 \cdot k\omega \cdot a_2 - 6 \cdot a_3)}{k\gamma} & a_0 &:= \frac{(k_1 - 2 \cdot a_2 - a_1 \cdot k\omega)}{k\gamma} \\
 t &:= 0, 0.0001 .. T & \beta &:= \sqrt{k\gamma - \left(\frac{k\omega}{2} \right)^2} \\
 c1 &:= \gamma_{10} - a_0 & c2 &:= \left(\omega_{10} - a_1 + k\omega \cdot \frac{c1}{2} \right) \cdot \beta \\
 c1 &:= -9.437 \times 10^{-15} & c2 &:= -3.07 \times 10^{-14} & \beta &:= 3.959 & k\omega &:= 13.714 & a_0 &:= 0.904 & a_1 &:= 450 \\
 \gamma_{\text{tr}}(t) &:= e^{\frac{-k\omega \cdot t}{2}} \cdot (c1 \cdot \cos(\beta \cdot t) + c2 \cdot \sin(\beta \cdot t)) & \omega_{\text{tr}}(t) &:= e^{\frac{-k\omega \cdot t}{2}} \cdot \left(\frac{-k\omega}{2} \right) \cdot (c1 \cdot \cos(\beta \cdot t) + c2 \cdot \sin(\beta \cdot t)) + e^{\frac{-k\omega \cdot t}{2}} \cdot (-c1 \cdot \beta \cdot \sin(\beta \cdot t) + c2 \cdot \beta \cdot \cos(\beta \cdot t)) \\
 \gamma_{\text{firs}}(t) &:= (a_0 + a_1 \cdot t + a_2 \cdot t^2 + a_3 \cdot t^3 + a_4 \cdot t^4) & \omega_{\text{firs}}(t) &:= a_1 + 2 \cdot a_2 \cdot t + 3 \cdot a_3 \cdot t^2 + 4 \cdot a_4 \cdot t^3 \\
 \gamma(t) &:= (\gamma_{\text{firs}}(t) + \gamma_{\text{tr}}(t)) & \omega(t) &:= \omega_{\text{tr}}(t) + \omega_{\text{firs}}(t) & \gamma_{\text{firs}}(0) &:= 0.904 & \omega_{\text{tr}}(0) &:= -5.684 \times 10^{-14} & pp &:= \omega_{10} - a_1 & pp &:= -5.684 \times 10^{-14} \\
 & & dt &:= 0.438 & a(t) &:= \frac{d}{dt} \omega(t) & \gamma_{\text{tr}}(0) &:= -9.437 \times 10^{-15} & & & &
 \end{aligned}$$

$$c12 := 0.5 \quad c23 := 0.6 \quad j1 := 1.54 \cdot 10^{-6} \quad j3 := 8.92 \cdot 10^{-3}$$

$$\delta_{sk} := \frac{k\omega}{2}$$

$$sn(t) := a0 + a1 \cdot t + a2 \cdot t^2 + a3 \cdot t^3 + a4 \cdot t^4$$

$$ds(t) := a1 + 2 \cdot a2 \cdot t + 3 \cdot a3 \cdot t^2 + 4 \cdot a4 \cdot t^3$$

$$dds(t) := 2 \cdot a2 + 6 \cdot a3 \cdot t + 12 \cdot a4 \cdot t^2$$

$$\mu_1 := 0$$

$$\mu_2 := 0.1$$

$$\mu_3 := 0.9$$

$$k(t) := e^{-\delta t} \cdot (-c1 \cdot \cos(\beta \cdot t) + c2 \cdot \sin(\beta \cdot t))$$

$$p(t) := e^{-\delta t} \cdot (-c1 \cdot \sin(\beta \cdot t) + c2 \cdot \cos(\beta \cdot t))$$

$$d\delta_3(t) := -\delta \cdot k(t) + \beta \cdot p(t) + ds(t)$$

$$dd\delta_3(t) := k(t) \cdot (\delta^2 - \beta^2) - p(t) \cdot (2\delta\beta) + dds(t)$$

$$m1(t) := \left[j1 \cdot \frac{(j2 + j3)}{c12} + j3 \cdot \frac{(j1 + j2)}{c23} \right] \cdot \left[(\delta^4 - 6\delta^2 \cdot \beta^2 + \beta^4) \cdot k(t) + (4 \cdot \delta \cdot \beta^3 - 4\delta^3 \cdot \beta) \cdot p(t) + 24 \cdot a4 \right]$$

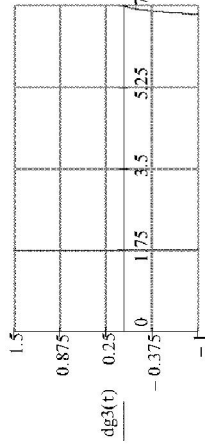
$$m2(t) := \left(j1 \cdot j2 \cdot \frac{j3}{c12 \cdot c23} \right) \cdot \left[(\delta^6 - 15 \cdot \delta^4 \cdot \beta^2 + 15 \cdot \delta^2 \cdot \beta^4 - \beta^6) \cdot k(t) + (20 \cdot \delta^3 \cdot \beta^3 - 6 \cdot \delta^5 \cdot \beta - 6 \cdot \delta \cdot \beta^5) \right]$$

$$z := \left(1 + \frac{c23}{c12} - c23 \right)$$

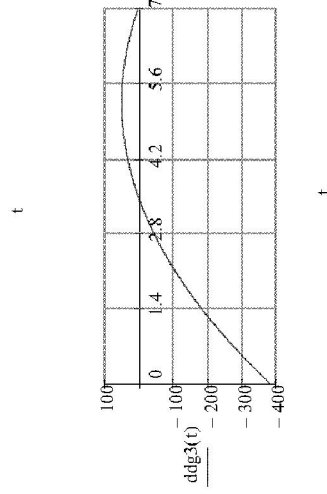
$$m3(t) := (z \cdot j1 + j2 + j3) \cdot \left[(\delta^2 - \beta^2) \cdot k(t) + (-2 \cdot \delta \cdot \beta) \cdot p(t) + (12 \cdot a4 \cdot t^2 + 6 \cdot a3 \cdot t + 2 \cdot a2) \right] + (c23 - c12 \cdot c23) \cdot (k(t) + sm(t))$$

$$M(t) := m1(t) + m2(t) + m3(t)$$

$$y0 := \begin{bmatrix} 0.904 \\ 450 \\ 0.904 \\ 450 \\ 0.904 \\ 450 \end{bmatrix}$$

$$D(t,y) := \begin{bmatrix} y_2 \\ \frac{M(t) + c12 \cdot (y_3 - y_1) - y_2 \cdot \mu_1}{j1} \\ y_4 \\ \frac{c23 \cdot (y_5 - y_3) + c12 \cdot (y_1 - y_3) - y_4 \cdot \mu_2}{j2} \\ y_6 \\ \frac{c23 \cdot (y_3 - y_5) - y_6 \cdot \mu_3}{j3} \end{bmatrix}$$

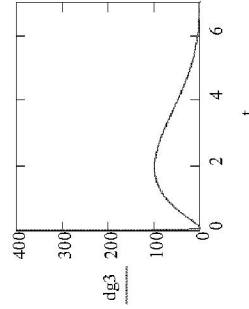
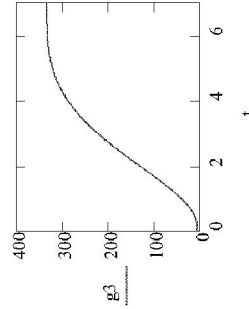
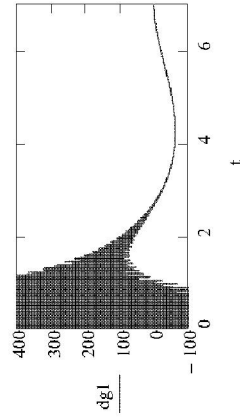

yn := Rkadapt(y0, 0, T, 1000, D)

1	2	3	4	5	6	7	8
1	0	0.904	450	0.904	450	0.904	450
2	$7 \cdot 10^{-3}$	-8.021	$2.778 \cdot 10^3$	0.781	-31.203	3.162	221.589
3	0.014	-2.118	$-3.193 \cdot 10^3$	0.872	6.99	4.271	108.323
4	0.021	4.985	$2.372 \cdot 10^3$	0.883	42.834	4.81	52.187
5	0.028	-3.496	937.409	1.084	0.607	5.066	24.424
6	0.035	7.347	$-2.543 \cdot 10^3$	1.373	54.02	5.184	10.724
7	0.042	8.287	$3.391 \cdot 10^3$	1.578	53.824	5.233	4.033
8	0.049	3.596	-944.144	1.995	28.108	5.248	0.84
9	0.056	15.925	$-1.019 \cdot 10^3$	2.39	85.437	5.248	-0.625
10	0.063	11.683	$3.282 \cdot 10^3$	2.769	57.875	5.242	-1.194
11	0.07	12.668	$-2.223 \cdot 10^3$	3.341	59.213	5.233	...

yn =

$$t := yn \quad \langle 1 \rangle \quad g1 := yn \quad \langle 2 \rangle \quad dg1 := yn \quad \langle 3 \rangle \quad g2 := yn \quad \langle 4 \rangle \quad dg2 := yn \quad \langle 5 \rangle \quad g3 := yn \quad \langle 6 \rangle \quad dg3 := yn \quad \langle 7 \rangle$$

$$ddg1a(t) := k(t) \cdot \left[\left(j2 \cdot \frac{j3}{c12 \cdot c23} \right) \cdot (\delta^6 - 15 \cdot \delta^4 \cdot \beta^2 + 15 \cdot \delta^2 \cdot \beta^4 - \beta^6) + \left[\frac{(j2 + j3)}{c12} + \frac{j3}{c23} \right] \cdot (\delta^4 - 6\delta^2 \cdot \beta^2 + \beta^4) + (\delta^2 - \beta^2) \cdot z \right]$$

$$ddg1b(t) := p(t) \cdot \left[\left(j2 \cdot \frac{j3}{c12 \cdot c23} \right) \cdot (20 \cdot \delta^3 \cdot \beta^3 - 6 \cdot \delta^5 \cdot \beta - 6 \cdot \delta \cdot \beta^5) + \left[\frac{(j2 + j3)}{c12} + \frac{j3}{c23} \right] \cdot (4 \cdot \delta \cdot \beta^3 - 4\delta^3 \cdot \beta) + (-2 \cdot \delta \cdot \beta) \cdot z \right]$$

$$ddg1c(t) := (24 \cdot a4) \cdot \left[\frac{(j2 + j3)}{c12} + \frac{j3}{c23} \right] + (12 \cdot a4 \cdot t^2 + 6 \cdot a3 \cdot t + 2 \cdot a2) \cdot z$$

$$ddg1(t) := ddg1a(t) + ddg1b(t) + ddg1c(t)$$

Given

$$\frac{d}{dt} y_0(t) = y_1(t)$$

$$y_0(0) = 0.904$$

$$\frac{d}{dt} y_1(t) = \frac{[M(t) + c12 \cdot (y_2(t) - y_0(t)) - y_1(t) \cdot \mu_1]}{j1}$$

$$y_1(0) = 450$$

$$\frac{d}{dt} y_2(t) = y_3(t)$$

$$y_2(0) = 0.904$$

$$\frac{d}{dt} y_3(t) = \frac{[c23 \cdot (y_4(t) - y_2(t)) + c12 \cdot (y_0(t) - y_2(t)) - y_3(t) \cdot \mu_2]}{j2}$$

$$y_3(0) = 450$$

$$\frac{d}{dt} y_4(t) = y_5(t)$$

$$y_4(0) = 0.904$$

$$\frac{d}{dt} y_5(t) = \frac{[c23 \cdot (y_2(t) - y_4(t)) - y_5(t) \cdot \mu_3]}{j3}$$

$$y_5(0) = 450$$

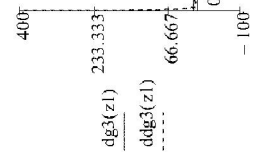
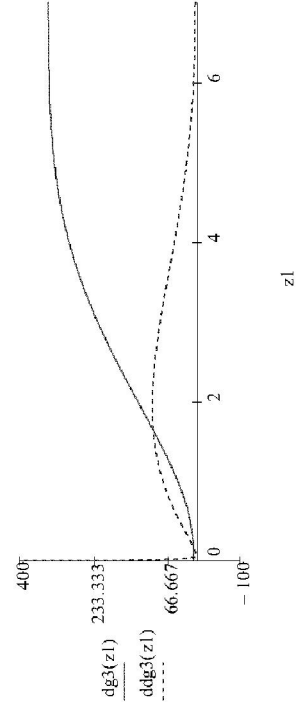
T1 = 7

```

(dg1
 ddtg1
 dg2
 ddtg2
 dg3
 ddtg3)
:= Odesolve
 [ (y0
  y1
  y2
  y3
  y4
  y5)
 , t, T1, 1 x 10^3 ]

```

$$z1 := 0, \frac{T1}{1 \times 10^3} .. T1$$

daskvnebi

1. amZravebis sistemebis marTisaTvis SemuSavebul ia axal i da origanul uri terminal uri marTvis meTodi;
2. aRniSnul i meTodi iqna pirvel ad dasabuTebul i kl asikuri variaciul i meTodebis meSveobiT;
3. zemoTaRniSnul is safuZvel ze miRebul i iqna amZravebis sistemebis marTvis martivi da saimedo al gorITmebi, roml is safuZvel ze terminal uri marTvis sxvadasxva amocanebi iqna amoxsnil i (sxvadasxva sasazRvro pirobebisaTvis);
4. dinamikuri model irebis meTodis safuZvel ze pirvel ad iqna miRebul i amZravis pirdapiri marTvis kanoni;
5. miRebul ma Sedegebma saSuel ebas iZl eva miRebul i marTvis kanonis gamoyenebisa amZravebis sistemebis marTvis sxvadasxva amocanebSi.

gamoqveynebul i naSromTa sia

- Aksu, C. (2009). A Variational Approach in Drivelines Terminal Control, *IBSU Scientific Journal*, 2(3), 137-148.
- Aksu, C. & Milnikov, A. (2009). General Principles of Drivelines Terminal Control. *Problems of Mechanics*, 2(35), 16-23.
- Aksu, C. (2009). Simulation of Drivelines Control System. *Problems of Mechanics*, 2(36), 39-43.
- Aksu, C. (2009). Terminal Control Method in Acceleration Problem of Drivelines. *Georgian Engineering News*, 2(50), 85-88.